

*Рибалкін С. В.,**доцент кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У РОМАНІ «ЛІТНІ ДОЩІ» АХМАДА АЛЬ-КАРМАЛАВІ

Анотація. Стаття досліджує жіночі образи у романі Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі», що є репрезентативним зразком сучасної арабської прози. **Предметом** виступають центральні персонажі роману – Рахма Расалян та Зіна Дінарі, котрі відіграють важливу роль у розвитку сюжету і формуванні соціально-культурного тла твору. Героїні віддзеркалюють різні аспекти жіночого досвіду у побуті єгипетського суспільства, що перебуває на перехресті традицій і модернізації.

Об'єкт дослідження – зображення образів героїнь у динаміці їхньої взаємодії з іншими персонажами; осмислення ролі жінки у суспільстві, що стикається з клопотами буремного сьогодення та необхідністю збереження культурної спадщини водночас. **Актуальність** дослідження обумовлена недостатнім висвітленням гендерних аспектів у сучасній арабській літературі, а також необхідністю розуміння актуальної ролі жінки на Близькому Сході. Оскільки література є важливим інструментом для відображення та трансформації соціальних реалій, вивчення жіночих образів у романі дозволяє краще розпізнати нагальні виклики, з якими стикаються жінки в арабських країнах, а також окреслити тенденції у зміні їхнього суспільного статусу.

Методи дослідження охоплюють, зокрема, гендерний аналіз, що дозволяє виявити особливості зображення жіночих персонажів у романі, і соціокультурний підхід, який допомагає розкрити вплив культурних та історичних факторів на формування образів Рахми та Зіни. Крім того, застосовано порівняльний метод для дослідження взаємодії персонажів між собою у контексті твору і поза ним, що сприяє розумінню їхньої ролі у розвитку основних сюжетних ліній. Проаналізовано специфічні елементи авторського стилю, які підкреслюють значення жіночих образів у тексті роману.

Результати дослідження виявляють, що жіночі образи у романі «Літні дощі» виконують ключову функцію у розкритті основних тем твору, таких як духовний пошук, конфлікт між традицією і сучасністю, роль жінки у суспільстві. Через зображення Рахми та Зіни автор передає власні роздуми про значення культурних традицій в умовах ХХІ ст. Контраст між героїнями відображає соціальну напругу між прихильниками збереження автентичності та тими, хто прагне модернізації суспільства. Висновки статті підкреслюють важливість дослідження жіночих образів у сучасній арабській літературі для глибшого розуміння культурно-історичних процесів у регіоні. Аналіз роману Ахмада аль-Кармалаві демонструє, як через зображення жіночих персонажів автор відображає динаміку змін у єгипетському суспільстві та трансформацію ролі жінки. Стаття відкриває перспективи для подальших міждисциплінарних студій гендерної проблематики в арабській літературі у світлі новітніх літературознавчих теорій.

Ключові слова: арабська література, гендер, жіночі образи, проза, традиція.

Постановка проблеми. Жіночі образи у літературі є важливим елементом для розуміння культурних, соціальних та політичних реалій будь-якого суспільства. У сучасній арабській літературі жіночі персонажі дедалі активніше стають об'єктом дослідження, відображаючи, зокрема, складні процеси соціальних трансформацій. Роман Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» є ілюстративним прикладом нової арабської прози, де героїні виконують важливу роль у розкритті тем духовного пошуку, конфлікту між традицією і модерністю, а також у розумінні значення жінки у єгипетському суспільстві ХХІ ст. З огляду на те, що питання гендерної рівності є засадничим у сучасному дискурсі, важливо дослідити, як означена проблематика знаходить відображення у творах літератури, що репрезентують культурні особливості арабського світу. Роман Ахмада аль-Кармалаві дозволяє побачити, як змінюються жіночі образи в арабській літературі, а також зрозуміти, як ці зміни впливають на ширші соціальні процеси.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У новітній арабській літературі і супутніх розвідках питання гендеру набувають усе більшого резонансу. Окремі дослідження, як-от праці Ш. Назар, А. Хан, К. Дад, фокусуються на зображенні жінок у літературі, розглядаючи їх як символи національної ідентичності та втілення соціальних змін [1]. Увага зосереджується як на традиційних, так і на сучасних поглядах на роль жінки у суспільстві; на функції героїнь у літературі, зокрема у світлі теорії інтертекстуальності та екокритики. Інші дослідники, як от М. Масома, Х. Камаль, Х. Халімі, Х. Зейні, Я. Ясмаді та А. Н. Ясмін переймаються питаннями дискримінації та негативної інтерпретації жіночих образів у культурі та освітньому процесі [2]. Дехто розглядає тексти арабської літератури активно послуговуючись міждисциплінарним підходом при аналізі феміністичних наративів, що їх дедалі частіше можна зустріти у наукових, художніх працях і публіцистиці [3].

Значний внесок у осмислення культурної і соціальної ролі жінки у ХХІ ст. зробила сирійська журналістка, письменниця та громадська діячка Самар Язбек, чия книга «19 жінок. Сирійська сповідь» є видатним прикладом нефікшну в арабській літературі [4]. Твір стосується таких болючих тем як боротьба за власну ідентичність, проживання в умовах інтенсивних бойових дій, роль волонтерок у підтримуванні існування суспільства в умовах довготривалої агресивної війни – усе це перегукується із проблематикою, актуальною для України. Так, нефікшн у жіночому воєнному щоденнику – саме до цього жанру можна віднести прозу Язбек – досліджують Н. Герасименко та Я. Кулінська [5, с. 187–188], що дозволяє говорити про суголосність і нагальність болючих для суспільства тем.

Однак, незважаючи на певну кількість досліджень, присвячених жіночим образам у арабській літературі, творчість Ахмада

аль-Кармалаві у цьому розрізі досі ще не отримала достатньої уваги з боку літературознавців. Цей брак є помітним, особливо враховуючи те, що твори письменника відображають важливі соціальні та культурні процеси у сучасному Єгипті.

Метою статті є аналіз та виявлення символічного значення жіночих образів у контексті основних тем твору: духовного і культурного самовизначення особистості, конфлікту між традиціями та сучасністю, а також на ролі жінки у суспільстві, яке перебуває у стані постійних змін.

Виклад основного матеріалу. У романі зустрічається низка жіночих персонажів, що так чи інакше впливають на розвиток сюжету і хід розкриття авторського задуму. Це, зокрема, постаті батьків, окремих епізодичних героїнь на кшталт Гайді чи Ясмін, та головними є дві фігури – Рахма і Зіна. Образи обох пані, їхні судження та дії, порушують чутливі питання, пов'язані з роллю жінки у сучасному суспільстві. Через їхні взаємодії й особисті історії, автор розкриває теми духовного пошуку, особистісної трансформації, побутування культурних традицій на тлі сучасності. Сюжет роману переплітає індивідуальні конфлікти з глобальними соціокультурними змінами, що відбуваються у суспільствах країн Близького Сходу.

Рахма Расалаян змальована як ревний хранитель сімейних традицій та моральних цінностей. Вона є живим зв'язком між минулим і сучасністю, втілюючи спокій та стабільність, які народжуються з духовної глибини і щирсердної віри. Її взаємодії з іншими персонажами, зокрема з Юсуфом та батьком, підкреслюють важливість сімейних зв'язків, співчутливого і турботливого ставлення до близьких [6, с. 95].

З другого боку, Зіна Дінарі представлена як прогресивна, глобалізована жінка, котра прагне змін і новизни. Вона постійно знаходиться у центрі турбулентностей, що відображають її бажання трансформувати традиційне суспільство, а то і стає їхньою причиною. Зіна виступає каталізатором змін, піддає сумнівам традиційні ролі і взаємини. Її характер, моделі поведінки та рішення ілюструють конфлікт між старим і новим, як це видно із суджень героїні про деякі вкорінені у суспільстві звичаї: «Людству потрібні були пояснення на кшталт цього в темні віки, щоб мати змогу розібратися з таємницями життя. Забобони були важливою частиною їхньої культури, і владні інститути використовували їх, аби керувати долями. Усе це зрозуміло й логічно, а нелогічність – це прихильність Сходу до своїх міфів донині!» [6, с. 46].

Контраст у вдачі обох героїнь просуває сюжет, сприяє розкриттю питань, що є наскрізними для роману: пошук засад особистої й колективної ідентичності, боротьба модерну з архаїкою, а також вплив культурних змін на гармонійний розвиток індивіду у рамках його соціального оточення. Рахма Расалаян є втіленням традиційних цінностей і духовності, які служать основою для її ролі в романі «Літні дощі». Зв'язок із культурним спадком є глибоким і багатограним, а її духовне життя тісно переплетене з повсякденними заняттями: «Останнім часом вона була одержима розробкою дизайну удів, які би підкреслювали її авторське бачення цього інструмента й індивідуальну чуттєвість у деталях. Уд – це єдиний її брат, котрого дівчині подарував батько» [6, с. 36]. Образ героїні у різних сценах символізує стабільність у світі змін і виступає моральним орієнтиром для інших персонажів. Рахма постає як оберіг сім'ї та хранителька традицій, що виступають лейтмотивом її життєвої філософії.

Дівчина має значний вплив на Юсуфа – головного героя роману, який знаходить у ній джерело мудрості та духовного супутника. Їхні стосунки часто описуються через образи та діалоги, котрі відображають взаємну довіру та повагу між персонажами. Наприклад, Рахма обговорює з Юсуфом тонкощі вибору інструменту: «Мені подобається його мелодія – ніжно зауважила Рахма. – Голосного звучання досягти легко, його видають навіть найдешевші інструменти, тут річ у почутті» [6, с. 61]. Її вплив також допомагає Юсуфові краще зрозуміти своє місце у світі та досягнути важливості збереження зв'язку із минулим [6, с. 62]. Як материнська фігура, Рахма не тільки втішає юнака у скрутні часи, але й наполягає на необхідності дотримуватися традиційних цінностей у сучасному світі, підкреслюючи важливість коріння й ідентичності. Її вплив на Юсуфа є критичним у моменти його сумнівів і пошуків себе: «Ти – музикант, яких мало; найвизначніші оркестри багатимуть включити тебе до свого складу, й опера не буде нехтувати тобою довго. Важливо, щоб нічого не відволікало від магістерської роботи, і щоб наші пріоритети залишалися на вершині» [6, с. 62]. Символіка, асоційована з Рахмою, включає також її турботу про батька, котрий виступає символом зв'язку між поколіннями. Участь героїні у релігійних обрядах і збереженні сімейних ритуалів підсилюють образ дівчини як хранительки культурної ідентичності роду, що простежується і в сценах з Юсуфом: «Перед будинком Рахма допомогла батькові увійти до будівлі, а потім тихо попросила водія передати Юсуфу пачку паперів і файлів, які дівчина залишила в багажнику автомобіля. Це були найостанніші дослідження, присвячені східній музиці, які збрала Рахма, а також усі статті та інтерв'ю її батька в періодичних виданнях і газетах, де докладно розповідалося про тарикат аль-Мосулі та життя шейха» [6, с. 98].

Зіна Дінарі втілює у собі інші цінності і риси: дівчина є динамічним персонажем, що символізує невпинний крок модернізації та постійних змін. Вона активно виступає за соціальні перетворення та використовує власний вплив, аби стимулювати інновації у своєму оточенні. Зіна не лише критикує старі методи, а пропонує нові шляхи розв'язання давніх проблем. Вона рішуча та цілеспрямована, її взаємодії з іншими персонажами ілюструють сучасний погляд на роль жінки у суспільстві. Цікавий погляд дівчини на суфізм, його вона також сприймає через раціоналістичну призму: «Насправді я не вірю, що суфізм має особливу природу. Це метод, яким моє серце пізнає світ; ми можемо нести його куди завгодно та поширювати серед будь-якої групи людей» [6, с. 41].

Зіна знаходиться у частковому світоглядному конфлікті з Юсуфом, що відображає суспільний розкол між традиційними цінностями та сучасними ідеями. Їхні діалоги підкреслюють різні погляди на культурну адаптацію та зміни. Наприклад, в одній з бесід Зіна стверджує: «Нове полягає в тому, що в мене є перспективний проєкт для Агентства аль-Мосулі, проте його відділяє великий часовий проміжок від амбіцій нинішньої адміністрації», розвиваючи свою думку так: «Навіщо чекати?! Це ваша біда на Сході, ви стриваєте та чекаєте, і ні кроку не робите вперед» [6, с. 43–44]. Її слова викликають у Юсуфа дисонанс, але водночас породжують у головного героя роздуми про власні ідеали та вибори.

Контраст між Зіною і Рахмою є ключовим для розуміння основних тем роману. Вони представляють дві різні візії світу – одна закорінена у традиціях, інша прагне до модер-

нізації. Зіна значно впливає на динаміку сюжету, її персонаж вводить елемент невизначеності та виклику існуючому порядку, стимулює конфлікт і внутрішній розвиток інших героїв твору. Активна натура і незгоди Зіни з традиційними поглядами вносять напругу у роман, роблять сюжет динамічнішим. Сама дівчина розуміє дуальну природу власної ідентичності і зауважує це у кінцевій частині твору – звертанні до читачів: «Рахма – інша моя іпостась; я б могла стати нею, якби належала до її забобонного світу» [6, с. 190].

Жіночі персонажі у романі відображають різні аспекти єгипетського суспільства, зокрема його культурні та історичні традиції. Як зазначає Джеймс К. Скотт у своїй праці *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, жіночі образи в літературі можуть використовуватися для вираження глибших соціальних наративів, що впливають на сприйняття ідентичності [7]. Рахма персоналізує історичну пам'ять і зв'язок із минулим, тоді як Зіна є втіленням прагнення країни до модернізації та глобалізації. Їхні взаємодії відображають боротьбу між збереженням культурної автентичності та адаптацією до змінюваних глобальних умов, що безпосередньо впливають на розвиток і самоідентифікацію особистості.

Аль-Кармалаві використовує багатий і виразний мовний стиль аби підкреслити характеристики та внутрішній світ своїх жіночих персонажів. Він застосовує метафори, символізм та інші літературні прийоми для того, щоб глибше розкрити їхні емоції та мотивації. Наприклад, вдається до описання дитинства героїні: «Уд – це єдиний її брат, котрого дівчині подарував батько. Вона зростала поряд із ним, виховувалася з інструментом на колінах у тата; кілька разів, коли була ще зовсім маленькою, залазила на уд зверху й навіть пошкодила якомсь гриф» [6, с. 36]. Так автор плавно переходить до зображення тонкого душевного світу героїні і її високої чуйності: «Після того вона плакала кілька днів, немов зламала ногу молодшому братові. Щоб дівчинка заспокоїлася, батько привів її до майстерні дядька Убайда, аби Рахма мала змогу особисто спостерігати, як лагодять інструмент»; «Дівчинка сміялася над його добрими жартами й водночас не могла перестати плакати» [6, с. 36]. Такі акценти і літературні техніки збагачують текст, роблячи інтерпретацію більш багатогранною та емоційно насиченою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз постатей головних героїнь у романі Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» виявив значну роль цих персонажів у відображенні та формуванні ключових тем роману, таких як: конфлікт між непорушністю традицій та поступом змін, роль жінок у суспільстві, їхній вплив на зміни в різних сферах суспільного життя. Через головних героїнь – Рахму та Зіну – автор передає власні роздуми про значення та вплив культурних традицій у сучасному світі. У романі відтворено детальний зв'язок між подіями фабули та ширшим соціокультурним контекстом Єгипту, зокрема ідеологічний конфлікт між салафітами та суфіями, між представниками різних поколінь, етносів та статі.

Жіночі образи у «Літніх дощах» служать інструментом ґрунтовнішого розуміння динаміки становлення сучасного єгипетського суспільства, його проблем пов'язаних із патріархальними традиціями арабів, що у XXI ст. продовжують трансформуватися у відповідь на виклики часу. Роль жінки в арабському суспільстві та літературі постійно переосмислюється, і це потребує пильної уваги з боку дослідників. Таким чином, будь-які подальші міждисциплінарні студії, що торка-

ються гендерних проблем, вбачаються перспективними, надто у світлі новітніх літературознавчих теорій – враховуючи, яке значення подеколи має стать письменника чи персонажа в арабському художньому творі у його сприйнятті аудиторією. Аналіз роману Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» відтак може слугувати вихідною точкою для подальшого наукового пошуку, спрямованого на висвітлення означеної проблематики у творах сучасної арабської художньої прози, публіцистики, розвідках філологічного та іншого спрямування.

Література:

1. Nazar, D., and Khan, A., Dad, K. A Literature Review: Activities of Women in Arabic Literature in Context of Eco-Feminism and Intertextuality; an Analysis of Fadwa Touqan' Work. *Palarch's Journal of Archeology of Egypt / Egyptology* 19(4), 772–785. PJAE, 2022.
2. Muassamah, M., and Halimi, H., Yasmadi, Y., Helmi, K., Hisyam, Z., Jasmine, A. Gender Inequality in Arabic Textbook: Misrepresentation of Women in Culture and Society. *IJSCL: International Journal of Society, Culture & Language*, 11(1), 2023.
3. Musgamy, A., and Rusydi, M. Gender Mainstreaming in Arabic Literature. *Jurnal Al Bayan: Jurnal Jurusan Pendidikan Bahasa Arab*, 12 (2): 245–262, 2020.
4. Язбек С. 19 жінок. Сирійська сповідь / Самар Язбек; пер. з араб. С. Рибалкіна. Київ, Ніка-Центр, 2021.
5. Герасименко Н., Кулінська Я. Нонфікшн у жіночому воєнному щоденнику як ознака сьогодення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2024. № 66.*
6. Аль-Кармалаві А. Літні дощі. Роман / Переклад з арабської Сергія Рибалкіна. Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2023.
7. Scott, J. C. *Domination and the art of resistance: hidden transcripts.* Yale University, 1990.

Rybalkin S. Female images in *Summer Rains* by Ahmad al-Qarmalawi

Summary. The article examines female images in Ahmad al-Qarmalawi's novel *Summer Rains*, which is a representative sample of modern Arabic prose. **The subject** is the central characters of the novel – Rahma Rasalan and Zina Dinari, who play an important role in the development of the plot and the formation of the socio-cultural background of the work. The heroines reflect various aspects of women's experience in the daily life of Egyptian society, which is at the crossroads of tradition and modernization.

The object of the research is the depiction of the heroines' images in the dynamics of their interaction with other characters; understanding the role of women in society, which is faced with the troubles of the turbulent present and the need to preserve cultural heritage at the same time. **The relevance** of the study is due to insufficient coverage of gender aspects in modern Arabic literature, as well as the need for a deeper understanding of the role of women in Middle Eastern society. Since literature is an important tool for the reflection and transformation of social realities, the study of female images in the novel allows for a better understanding of the urgent challenges faced by women in Arab countries, as well as highlighting trends in changing their social status.

Research methods include, in particular, gender analysis, allowing to reveal the peculiarities of the portrayal of female characters in the novel, and a socio-cultural approach, which helps to deconstruct the impact of cultural and historical factors on the formation of the images of Rahma and Zina. In addition, a comparative method is used to study the interaction of characters with each other in the context of the work and outside of it, therefore

helping to understand their role in the development of the main plot lines. Specific elements of the author's style, which emphasize the importance of female images in the text of the novel, were analyzed.

The results of the study reveal that female images in the novel *Summer Rains* play a key role in highlighting the main themes of the work, such as spiritual search, the conflict between tradition and modernity, and the role of women in society. Through the images of Rahma and Zina, the author conveys his own reflections on the meaning of cultural traditions in the conditions of the 21st century. The contrast between the heroines reflects the social tension between those who support

the preservation of authenticity and those who seek to modernize society. The conclusions of the article emphasize the importance of the study of female images in modern Arabic literature for a deeper understanding of cultural and historical processes in the region. The analysis of Ahmad al-Qarmalawi's novel demonstrates how, through the depiction of female characters, the author reflects the dynamics of changes in Egyptian society and the transformation of the role of women. The article opens perspectives for further interdisciplinary studies of gender issues in Arabic literature in light of the latest literary theories.

Key words: Arabic literature, female characters, gender, prose, tradition.